CULTIVAREA LIMBII

LIMBA ROMÎNEASCĂ ÎN PUBLICAŢIILE ACADEMIEI R.P.R.

DE

Acad. IORGU IORDAN

Hotărîrea Subsecţiei de ştiinţa limbii şi literatură de a dezbate într-o şedinţă lărgită problema cultivării limbii corespunde unei necesităţi adînc simţite. După cum am arătat într-un articol apărut de curînd („Limba Romînă", 1956, fasc. 5), felul în care foarte numeroşi compatrioţi ai noştri, printre ei oameni cu pregătire universitară, folosesc limba lor maternă impune intervenţia urgentă a tuturor iubitorilor acestei limbi, în frunte cu cei ce o mînuiesc zilnic, adică scriitorii de toate categoriile, şi cu cei ce o studiază, adică lingviştii. Aşa se explică, între altele, inaugurarea, în această revistă, a unei rubrici permanente, intitulată „Cultivarea limbii", şi tot aşa s-a ajuns la şedinţa noastră de astăzi, care ar putea, ba chiar ar trebui să aibă o continuare.

Academia R.P.R. este chemată să joace un rol foarte important în lupta pentru ridicarea limbii noastre naţionale la cea mai mare înălţime din punctul de vedere al îmbunătăţirii şi perfecţionării ei. Cu toate că şi-a lărgit enorm sfera preocupărilor în comparaţie cu vechea academie, care, chiar în ultimii ei ani de existenţă, era sau cel puţin părea preocupată, în primul rînd, de problema dicţionarului, deci a limbii, actuala academie continuă totuşi să aibă o subsecţie, foarte bogată ca număr de membri, a cărei menire exclusivă este studiul limbii şi al literaturii.

Dar afară şi mai presus de această misiune reprezentată prin una dintre unităţile ei, căreia îi sînt afiliate două institute de lingvistică, un institut de istorie literară şi folclor, precum şi cîteva secţii de lingvistică şi literatură la Iaşi şi Cluj, Academia R.P.R., în calitatea ei de for ştiinţific

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

suprem al țării noastre, are dreptul și datoria să urmărească de aproape toate manifestările culturale, în sensul cel mai larg al cuvîntului, și nu numai sub raportul conținutului, ci și sub acela al formei, adică al limbii.

În ce privește acest ultim aspect, Academia R.P.R. își poate îndeplini sarcina atît prin intervenția oarecum directă, sub forma operelor patronate de ea și menite să ajute pe compatrioții noștri a-și însuși o limbă cît mai corectă (am în vedere Gramatica și Dicționarul limbii literare, Micul dicționar ortografic, Îndreptarul de punctuație, Dicționarul ortoepic), cît și, mai cu seamă, prin exemplul pe care trebuie să-l dea făcînd ca limba folosită în publicațiile sale să fie un adevărat model de corectitudine și chiar de frumusețe. Din păcate acest ultim lucru nu se întîmplă. Revistele, volumele și broșurile editate de Academia R.P.R. suferă, în general, din punctul de vedere al modului cum sînt scrise, cam de aceleași defecte ca și publicațiile celorlalte edituri din țara noastră.

Trebuie să precizez totuși că vina principală o poartă autorii studiilor și comitetele de redacție ale numeroaselor periodice publicate de instituția noastră. Nu e mai puțin adevărat însă că, întrucît Academia R.P.R. își dă girul pentru tot ce apare în editura ei cu privire nu numai la conținut, ci și la formă, o parte de răspundere, chiar mare, cade și asupra ei, indiferent care anume dintre organele sale se ocupă efectiv de acest important aspect al activității pe care o desfășoară.

Ceea ce m-a determinat să iau asupra mea sarcina de a releva diverse abateri de la regulile limbii noastre, constatate în unele dintre publicațiile Academiei R.P.R. al căror conținut mă interesează mai de aproape, este dorința de a ajuta la îmbunătățirea muncii duse de autori și de colaboratorii editurii în legătură cu redactarea lucrărilor, cu aspectul lor lingvistic și stilistic. Faptele prezentate de mine în acest articol nu sînt prea numeroase, pentru motivul că n-am avut intenția să epuizez materialul apt de a fi supus unei discuții de natura celei de față, ci numai să atrag atenția asupra neglijenței cu care se redactează lucrările trimise spre publicare Academiei R.P.R. Deși relativ puține, faptele ce urmează sînt destul de variate, în sensul că aparțin mai tuturor compartimentelor limbii. Afară de aceasta, ele sînt reprezentative, dacă pot spune așa: le întîlnim nu la un singur autor sau într-o singură publicație, ci, de obicei, la o bună parte dintre tovarășii noștri și în multe dintre revistele și cărțile editate de Academia R.P.R. Semnificativă mi se pare, înainte de toate, apariția lor într-o revistă care, date fiind conținutul și preocupările ei, ar trebui să acorde mai mult decît oricare alta o mare atenție aspectului lingvistic și stilistic al contribuțiilor care i se prezintă pentru a fi publicate: este vorba de „Limba Romînă", revista Institutului de lingvistică din București.

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

Grupez faptele după natura lor lingvistică[1].

I. Lexicale. Cuvinte întrebuințate impropriu : *produse petrolifere* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 26); *Autorul. . . ia cu pasiune parte la dușmăniile. . .*, *înnegrind partida adversă* (*ibidem*, p. 77); *deosebiri care deseori formează cauza principală. . .* (*LR*, 1954, 1, p. 65); *La vîrsta de 46 ani începe să studieze anatomia—o dovadă a multilateralității preocupărilor și prospețimii sale* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 87-88). *Petrolifer* însemnează „producător de petrol" și de aceea nu poate apărea decît în legătură cu subst. *teren*. Produsele extrase din petrol prin distilare și rafinare sînt produse *petroliere* (și tot *petrolieră* este, de pildă, o navă care transportă petrol). Un adversar poate fi *ponegrit*, nu *înnegrit*. Deosebirile, oricum ar fi ele, nu pot *forma* o cauză. Studiul anatomiei la o vîrstă relativ înaintată poate fi o dovadă a *prospețimii* celui ce studiază această disciplină științifică ?

Goana după cuvinte neaoșe, caracteristică pentru numeroși contemporani ai noștri, care, de altfel, caută, cu aceeași asiduitate, și „termeni radicali" (și pentru un motiv perfect similar, acela de a „epata" pe cititori), ne întîmpină, uneori, și în publicațiile Academiei R.P.R. Iată un exemplu : *Aceste rînduri grăiesc din plin despre liberul plac și atotputernicia. . .* (*St*, apr.-iunie 1953, p. 181). De ce *grăiesc*, și nu *vorbesc* ? Sîntem doar la o publicație științifică, și de aceea se impune folosirea unui stil direct, sobru, care să nu trezească în mintea cititorilor imagini sau nuanțe semantice menite să tulbure sezisarea precisă a noțiunilor.

Tot improprie este întrebuințarea verbului *recăsători* în citatul acesta : *La Petersburg se recăsătorește cu Anastasia Trubetkaia* (*ARS*, Istorie, 1953, 4, p. 24). Autorul a vrut să spună că D. Cantemir (căci despre el este vorba) s a recăsătorit, după moartea primei sale soții, dar textul ni-l prezintă ca recăsătorit, căsătorit, adică, a doua oară, cu A.T. (ca și cum ar mai fi fost căsătorit o dată tot cu dînsa).

De altfel, prefixul *re-* urmărește, cu o adevărată furie, pe foarte mulți oameni. Sub influența frc. *ressentir*, verbul romînesc *a simți* este pe cale să dispară din vorbirea și scrisul unui mare număr dintre contemporanii noștri. Dau o serie de citate : *unitatea poporului rus era foarte bine resimțită și se oglindea în terminologie* (*St*, ian. - martie 1953, p. 168); *exploatarea economică a fost resimțită în primul rînd de către țărani* (*ibidem*, apr. - iunie 1953, p. 203); *lipsa unui astfel de manual fiind mult resimțită* (*ibidem*, p. 222). Cf. și *LR*, 1956, 2, p. 33.

Și la alte verbe apare nu numai de prisos, ci și în mod păgubitor, din punctul de vedere al unei înțelegeri precise, acest prefix parazitar,

[1] Dau lista abrevierilor pentru periodicele pe care le-am folosit la întocmirea prezentului articol : *LR* = *Limba Română*; *St* = *Studii*; *SCL* = *Studii și cercetări lingvistice*; *ARS* = *Analele Romîno-Sovietice*.

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

și tot după un model francez. De pildă : *Apendicele labio-velar și cel labio-palatal îl regăsim. . .* (*LR*, 1956, 2, p. 33) [1].

Un prefix vechi, foarte productiv, anume *ne-*, cauzează și el multe încurcături, dar în alt sens decît confratele lui francez. Datorită faptului că *ne-* se întrebuințează, de obicei, la adjective și participii (*serios - neserios*, *prețuit - neprețuit*), deci la cuvinte care capătă ușor valoare adverbială, se întîmplă ca, atunci cînd astfel de formații apar împreună cu infinitive substantivate, prefixul *ne-* să treacă, din cauza sensului, în parte verbal, al acestora, de la adjectiv (respectiv adverb) la substantiv (respectiv verb).

Fiindcă pe de o parte se spune, de exemplu, *pregătire netemeinică* și *a pregăti netemeinic*, iar pe de alta *a nu pregăti temeinic*, care a dat naștere infinitivului substantivat „negativ" *nepregătire* (= lipsă de pregătire), se ajunge, relativ ușor, la „negarea" nu a adjectivului, ci a substantivului, adică la *nepregătirea temeinică*. Cazul este destul de frecvent și tinde să se răspîndească. L-am găsit și în una dintre revistele Academiei R.P.R. : *neîncadrarea suficientă a cadrelor . . .* (*St*, ian.-martie 1953, p.18).

II. Fonetice. Tendința, binecunoscută și veche, a limbii noastre de a „pierde" finala *-iu* are și trebuie să aibă limite impuse de normele limbii literare, care nu pot fi trecute cu vederea, cel puțin de către oamenii de știință, de către scriitori etc. Există un număr mare de cuvinte care păstrează (și, probabil, vor păstra încă multă vreme) pe *-iu*. Ele sînt, în general, destul de recente și, din cauza noțiunilor pe care le exprimă, au caracter de termeni tehnici, ceea ce ajută, în largă măsură, la conservarea formei recomandate de normele limbii literare. Recolta adunată din revistele, cercetate de mine, ale Academiei R.P.R. este foarte săracă. Ea constă dintr-un singur exemplu : *în teritorul sovietic* (*St*, apr.-iunie 1953, p. 45), care ar putea fi considerat de unii (eu nu mă număr printre aceia) ca o greșeală de tipar.

III. Gramaticale. Sînt cele mai frecvente și aparțin atît morfologiei, cît și sintaxei. Încep cu cele morfologice (A), care se leagă, de altfel, foarte strîns de sintaxă, și le grupez după partea de vorbire la care se referă.

A. 1. Substantivul. Greșeli de gen : *corespondenții sinonimi* [ai locuțiunilor verbale] (*LR*, 1955, 1, p. 67). Știu că lingviștii tineri spun și *compuși* pentru (*cuvinte*) *compuse*, *derivați* în loc de (*cuvinte*) *derivate*, probabil sub influența chimiștilor, care, întrucît dau substantivului *corp* (chimic) formă de masculin la plural (*corpi*), pentru a evita confuzia cu *corpuri* (la animale, în geometrie etc.), sînt nu numai îndreptățiți, ci și obligați (de normele gramaticale) să folosească pe *compus* și *derivat*, cînd

[1] În acest citat apar încă două greșeli : lipsa prep. *pe* înaintea lui *cel* și forma de singular (*îl*) în locul pluralului (*le*).

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

au valoarea substantivală, cu forma masculină. Nevoia invocată chiar acum de a evita confuziile, nevoie dictată de scopul însuși al limbii, care este comunicarea și înțelegerea între oameni, impune și în cazul de față să spunem *corespondentele sinonime* (sau, mai bine, *sinonimele corespunzătoare*), nu *corespondenții sinonimi*: „corespondenți" sînt colaboratorii gazetelor aflați în alt loc decît acela unde apare gazeta respectivă. sau vorbitorii care furnizează (de la distanță) material anchetatorilor lingvistici.

Foarte frecvente sînt cazurile de înlocuire a unui complement circumstanțial prin dativ. Fenomenul ne întîmpină de multă vreme în limba oamenilor culți, indiferent de conținutul operelor, dar apariția lui a sporit în epoca dintre cele două războaie, cum am arătat într-un studiu special (v. „Bulletin linguistique", VII, 1939, p. 28 și urm.) și am impresia că continuă să sporească sau, cel puțin, să-și mențină poziția în scrisul nostru actual. Renunț la explicația acestui fenomen, pe care, de altfel, am dat-o la locul citat, mulțumindu-mă să înregistrez faptele constatate în publicațiile Academiei R.P.R.

Înflorirea culturală. .. coincide stării de înflorire a culturii rusești sub Petru cel Mare (*ARS*, Istorie, 1953, 4, p. 8); *Milescu se încadrase cu totul vieții spirituale din Rusia* (*ibidem*, p. 12); *perioada care a precedat celui de al doilea război mondial* (*ibidem*, p. 119); *se poate alia numai acelora. . .* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 24); *să fie anexate Rusiei sau Romîniei* (*ibidem*, p. 34); *fapte marginale istoriei* (*LR*, 1955, 1, p. 20).

La fel de des întîlnim acuzativul, ca obiect direct, fără *pe* înaintea substantivelor nume de ființe umane și înaintea pronumelui. Fenomenul constituie de asemenea o caracteristică a limbii noastre contemporane, de astă dată sub toate aspectele ei (vorbit și scris, cult și „popular"), ceea ce însemnează că primejdia răspîndirii lui este ceva mai mare decît în cazul dativului și, prin urmare, nevoia de a interveni pentru a combate acest uz este mai urgentă. De ex: *a rolului progresist care l-a jucat* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 76); *modelul care voia și el să-l realizeze* (*ibidem*, p. 80); *Edițiile romînești care le avem* (*ibid.*, p. 83); *combină armonios metoda istorică, metoda fonologică și cea experimentală* (*LR*, 1954, 1, p. 73).

2. Articolul. După *ca*, cu sensul de „în calitate de", substantivul imediat următor nu poate primi articolul enclitic, pentru motivul că astfel se schimbă cu totul înțelesul spuselor noastre (*ca* este atunci sinonim cu „la fel cu", „întocmai ca"). Această regulă, impusă de necesitatea concordanței depline dintre gîndire și expresie, este adeseori călcată, bineînțeles nu numai în publicațiile Academiei R.P.R., din care dau cîteva citate: *D. Cantemir s-a născut. . . ca fiul serdarului Constantin Cantemir* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 76); *figurează ca data nașterii anul 1673* (*ibidem*,

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

p. 76); *el considera istoria filozofiei ca istoria dezvoltării ideii absolute* (*ARS*, Filozofie, 1953, 6, p. 56).

Cînd formula sintactică *din punct de vedere* este urmată de un substantiv (care stă întotdeauna la genitiv), *punct* trebuie să primească articolul hotărît enclitic. Sub influența construcției aceleiași formule fără acest articol, cînd determinarea ei este un adjectiv, substantivul amintit rămîne nearticulat. Cu alte cuvinte, uzul corect cere de o parte *din punct de vedere teoretic*, de alta *din punctul de vedere al teoriei*. În *LR*, 1954, 1,74 apare de două ori greșeala aici în discuție : *din punct de vedere al articulației* ; *din punct de vedere al articulării*.

Folosirea formei unice a articolului genitival (*a*), caracteristică pentru vorbirea familiară și pentru unele graiuri regionale (în special pentru cel moldovenesc), își face apariția și în publicațiile Academiei R.P.R. De pildă : *Rezervăm loc. . . răspunsului tov. S.Vianu și a altor tovarăși. . .* (*St*, iulie-sept. 1953, p. 77).

3. P r o n u m e l e. Forma de dativ a reflexivului apare fără necesitate pe lîngă verbe ca *a avea*, *a căpăta*, *a găsi* și altele asemănătoare, înrudite, ca sens, cu noțiunea de „posesie" : *Întreaga istorie a filozofiei. . . și-a găsit o apreciere științifică în lucrările lui Marx și Engels* (*ARS*, Filozofie, 1953, 6, p. 55). Prezența lui *și* nu ajută, ci, mai degrabă, îngreuiază înțelegerea exactă a conținutului, întrucît dă sau poate da construcției o nuanță „posesivă", care trezește în mintea noastră ideea că „aprecierea științifică" exista mai înainte de a fi fost găsită.

Pronumele de identitate (sau de întărire), cu forme numeroase și cam greu de mînuit pentru un vorbitor obișnuit, pune în încurcătură și pe unii dintre colaboratorii publicațiilor Academiei R.P.R., ceea ce n-ar trebui să se întîmple, căci e vorba de oameni de știință. Ca de obicei, și aceste greșeli apar tot în revista „Studii", cea mai puțin îngrijită sub raportul lingvistic dintre publicațiile cercetate de mine. De pildă : *Însăși cauzele. . .* (iulie-sept. 1953, p. 77) ; *înșiși scopurile* (*ibidem*, p. 118) ; *s-ar fi ajutat și mai mult pe ele însele* (oct.-dec. 1953, p. 48) ; *consfătuirea prezidată de țar însuși* (*ibidem*, p. 62) ; *încerca să guverneze însuși* (*ibidem*, p. 76). La ultimele două citate, greșeala constă, cum se poate ușor vedea, respectiv în lipsa articolului la subst. *țar* și în folosirea lui *însuși* fără un substantiv sau fără un pronume personal pe lîngă el. În ce privește citatul cu (*ele*) *însele*, s-ar putea invoca, drept scuză, faptul că Gramatica Academiei R.P.R. admite forma *însele* alături de (după mine, singura corectă) *înseși*, mai mult (sau chiar exclusiv) din motive de ordin practic : deoarece numeroși vorbitori folosesc pe *însele*, autorii au crezut că simplifică problema, conformîndu-se unei situații date, fără s-o analizeze din punctul de vedere al regulilor gramaticale.

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

Extrem de numeroase sînt faptele privitoare la pronumele posesiv de persoana a III-a. Ele se reduc, toate, la întrebuințarea lui *al său* etc. în loc de *al lui* etc., atunci cînd posesorul nu este un nume de ființă umană. Lucrurile se complică prin aceea că, dacă în construcția sintactică precedentă apar două substantive, ambele apte, cel puțin teoretic, de a servi ca „posesor", cititorul (sau ascultătorul) poate greși, în sensul că atribuie „posesia" unui „posesor" fictiv, ceea ce dă naștere la confuzii. Acest al doilea aspect al problemei este cel mai important, dacă ținem seamă de scopul pentru care există limba, și anume comunicarea ideilor în vederea înțelegerii lor de către membrii colectivității lingvistice.

Iată citatele : *Cernîșevski cercetează fenomenul respectiv în mișcarea lui și în procesul dezvoltării sale* (*ARS*, Economie, 1953, 6, p. 57) ; *Astfel, găsind multe lucruri valoroase la Feuerbach, el vede, în același timp, și caracterul limitat al lucrărilor sale* (*ibidem*, Filozofie, 1956, 6, p. 89) ; *un bun marxist trebuie să cunoască. . . gîndirea. . . în cursul dezvoltării sale* (*LR*, 1954, 1, p. 51) ; *organismul lingvistic în evoluția sa* (*ibidem*, 1955, 1, p. 20) ; *ultimele zile ale existenței sale* [ale pronumelui *carele* !] (*ibidem*, p. 27) ; *dialogul scris nu realizează integral valențele sale* (*ibidem*, 1955,5, p. 20). Comentariile sînt de prisos. Trebuie totuși să atrag atenția asupra faptului că în primul citat, autorul, dorind să „varieze stilul", folosește o dată pe *lui*, a doua oară pe *sale*, deși ambele pronume se referă la același „posesor". Urmarea este că un cititor mai puțin atent (ori, dimpotivă, prea atent ?) ar putea crede că primul pronume indică drept „posesor" subst. *fenomenul*, iar al doilea pe . . . *Cernîșevski*. (Și, după mine, această interpretare este cea justă din punct de vedere strict gramatical.)

Cu privire la pronumele demonstrativ, greșeala cea mai răspîndită constă în confundarea lui *cel* (pronume propriu-zis) cu *acel* (adjectiv demonstrativ ; forma pronominală este *acela*). Semnificativ, din punctul de vedere care ne preocupă aici, mi se pare faptul că toate greșelile de acest fel constatate de mine apar în revista „Limba Română". Iată-le : *cît mai apropiat de acel al expresiilor rusești* (*LR*, 1954, 1, p. 54) ; *Efectul pluralului stilistic este acel al măreției neterminate* (*ibidem*, 1954, 2, p. 20) ; *dar și acel care o va domina* (*ibidem*, 1955, 5, p. 11) ; *un punct de vedere just și rațional, acel al simplificării* (*ibidem*, 1956, 1, p. 91) [1].

În aceeași revistă și privitor tot la pronumele demonstrativ am găsit alte două construcții condamnabile, în alt sens decît precedentele : *dacă ținem seama de aceea că manualul. . .* (*LR*, 1954, 1, p. 60) ; *un același termen* (*ibidem*, 1955, 2, p. 37). Prima nu este o greșeală propriu-zisă, și totuși trebuie evitată, din cauză că se împotrivește uzului, consacrat

[1] Pretutindeni în aceste citate *acel* poate fi înlocuit și prin *acela* : greșeala se reduce, deci, la întrebuințarea adjectivului demonstrativ (*acel*) în locul pronumelui (*cel* sau *acela*).

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

de multă vreme, al limbii noastre, care evită și alte construcții similare, de ex. *pentru aceea că* : în astfel de cazuri noi spunem (*ținem seamă*) *de faptul* (*împrejurarea* etc.) *că*. . ., *pentru motivul că*. . . Cît despre *un același* (*termen*), care reprezintă traducerea frc. *un même* (*terme* etc.), prezența lui *un* este și de prisos și contrară regulilor limbii noastre. Ea trebuie înlocuită fie prin *același* (*termen* etc.), fie, în ipoteza că vrem să insistăm asupra ideii de „identitate" sau de „repetare", pe care o exprimă *același* etc., prin *unul și același* (*termen* etc.).

4. V e r b u l. Cele mai multe fapte privesc modurile, în primul rînd pe cele nepersonale (infinitivul și participiul). Sub influența limbii franceze, în care infinitivul apare foarte des precedat de prepoziții, numeroși compatrioți ai noștri construiesc la fel, împotriva regulilor gramaticale, infinitivul romînesc. De pildă : *se întreceau în a ghici intențiile Porții* (*St*, iulie-sept. 1953, p. 57) ; *oboseala în a da fiecărui amănunt* (*LR*, 1954, 5, p. 99) ; *de a avea în stăpînire casele lor însemna de a stăpîni propriile lor gospodării* (*St*, ian.-martie 1953, p. 247). În ultimul citat, infinitivul are o situație specială, asupra căreia nu socot util să mă opresc aici. Ceea ce interesează este folosirea greșită (cu *de* înainte) a infinitivului atît în partea inițială, cît și în partea finală a propoziției.

Deoarece acest mod verbal este un fel de sinonim al conjunctivului, în sensul că ele se pot înlocui unul pe altul, bineînțeles în condiții sintactice determinate, mulți oameni cred că în aceeași construcție și legate de același auxiliar este posibilă apariția ambelor moduri aici în discuție. Iată un citat : *Sarcina logicii este de a expune*. . ., *precum și să dezvolte* (*ARS*. Filozofie, 1953, 6, p. 76).

Participiul se întrebuințează, după *a merita*, singur, în loc să fie precedat sau de infinitivul sau de conjunctivul lui *a fi*, adică, altfel spus, apare participiul în locul infinitivului sau al conjunctivului pasiv. De ex. : *Merită citată în acest sens mărturia*. . . (*St*, iulie-sept. 1953, p. 105) ; *Faptul nou ce merită îndeosebi subliniat*. . . (*ibidem*, oct.-dec. 1953, p. 78).

Cu scopuri „stilistice", greșit înțelese și la fel de greșit realizate, alternează, în aceeași frază, diateza pasivă cu cea reflexiv-pasivă, ca în citatul acesta : *Astfel este făcută istoria genului neutru*. . . ; *se explică istoria*. . . *se face istoria conjugărilor*. . . ; *este explicată flexiunea verbală*. . . (*LR*, 1954, 1, p. 58).

5. A d v e r b u l. Trebuie evitată în limba scrisă și, deci, combătută forma familiară de superlativ *cel tîrziu* (pentru *cel mai tîrziu*) : *să înceapă operațiunile militare cel tîrziu la 20—25 iulie* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 68). Lăsarea la o parte a lui *mai* se datorește, cu siguranță, influenței lui *cel mult*, *cel puțin*, care, în ciuda aparențelor, sînt superlative, căci înseamnă „cel mai mult", „cel mai puțin".

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

Unele adverbe se întrebuinţează greşit, în sensul că ori nu este necesară prezenţa lor, ori apar în locul altora. La prima categorie aparţine *ca* după verbe de felul lui *a numi*, care se construiesc cu două obiecte gramaticale directe: *Poarta otomană l-a numit ca domn al Moldovei* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 77). Astfel de construcţii sînt foarte frecvente în vorbirea oamenilor semidocţi sau inculţi, dar aceasta nu e un motiv ca ele să se strecoare într-o publicaţie a Academiei R.P.R.; dimpotrivă.

Adverbul *deja*, prigonit de puriştii şovini ai regimului trecut, se simte prost şi astăzi, cînd atmosfera s-a schimbat cu totul. (Nu-mi pot explica altfel evitarea lui de către foarte mulţi oameni.) Pînă nu de mult el era înlocuit exclusiv prin *de-acum*, care continuă să i se substituie extrem de des şi în momentul de faţă. Prin traduceri făcute din ruseşte s-a ivit în ultima vreme un al doilea înlocuitor: este *încă*, echivalentul curent al rus. *eşcĕ*. De pildă: *Încă S. Freud, la sfîrşitul carierei sale, şi-a aplicat principiile. . .* (*St*, apr.-iunie 1953, p. 169).

Un adverb care se bucură de o vitalitate extraordinară este *doar*, ca sinonim al lui *numai*. Un număr foarte mare de vorbitori au eliminat aproape cu totul din limba lor pe acesta din urmă. Uzul, pe cît se pare de origine oltenească (sau mai ales oltenească), se extinde sub ochii noştri cu o intensitate neobişnuită şi în limba scrisă. Periodicele Academiei R.P.R. l-au adoptat şi ele, cum nu era posibil altfel. Iată un citat: *această metodă se practică doar la secţiile de arheologie, etnografie şi artă* (*St*, apr.-iunie 1953, p. 199).

Poate fi amintit, ca greşeală propriu-zisă, *din contră* (*LR*, 1955, 5, p. 83), cu *-ă*, în loc de *-a*, sub influenţa sinonimului *dimpotrivă*. Acest fapt constituie o caracteristică a vorbirii oamenilor puţin cultivaţi şi de aceea trebuie evitat în orice împrejurare.

6. Prepoziţia. Abaterile de la regulile limbii literare în legătură cu prepoziţia sînt numeroase şi variate. De cele mai multe ori se înlocuieşte, greşit, o prepoziţie prin alta: *Rivalitatea între cele două familii. . .* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 76; cf. şi *ibidem*, p. 77); *Pentru toate cuvintele ruseşti este indicat accentul. . .*; *liniuţa înlocuieşte, pentru substantivele terminate în. . .*, *toate literele. . .* (*LR*, 1954, 1, p. 24); *influenţa substratului se manifestă la lexic* (*ibidem*, 1954, 6, p. 112). În primul citat trebuie *dintre*, nu *între*, fiindcă substantivul precedent este articulat (cf. *hat între lanuri* şi *hatul dintre lanuri*; *pomi în grădină* şi *pomii din grădină*). Cred că apariţia lui *între* în locul lui *dintre* se explică prin influenţa rusă: traducătorii nu sezisează just sensul construcţiei ruseşti corespunzătoare, din cauză că limba rusă, neavînd articol, nu face, formal vorbind, distincţie între substantivul articulat şi cel nearticulat.

Complementul de agent personal este însoţit, la noi, de prepoziţia *de* sau *de către*, pe cînd cel de agent „nepersonal", adică instrumental,

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

nu poate fi precedat decît de prepoziția *de*. Dată fiind relativa asemănare (de conținut) dintre aceste două complemente, apare uneori *de către* cu un complement de instrument, ca în citatul următor : *granița dintre limbă și dialect. . . este determinată. . . nu numai de către gradul de deosebiri calitative. . ., de către deosebirea legilor interne. . ., ci și de către condițiile social-politice* (*SCL*, 1954, p. 263).

Altă greșeală constă în nerepetarea prepoziției înaintea unui substantiv legat prin *și* de altul construit la fel și care exprimă o noțiune independentă de a celui precedent : *Unele probleme de dialectologie și geografie lingvistică* (*LR*, 1954, 1, p. 10). Lipsa lui *de* după *și* denaturează sensul, întrucît s-ar putea crede, pe de o parte, că „dialectologia" și „geografia lingvistică" alcătuiesc o unitate, adică o singură disciplină, iar pe de alta, că există o „dialectologie lingvistică". (Dialectologia nu poate fi decît lingvistică, și de aceea adaosul determinantului în discuție, presupunînd că ar apărea printr-o întîmplare ciudată, însemnează ori o tautologie, ori un nonsens.)

Cf. și *dacă verbul e de aspect imperfectiv* (*LR*, 1954, 1, p. 24), unde prezența lui *de* nu se justifică din punctul de vedere al raportului pe care a vrut să-l exprime autorul articolului.

B. Nu mai puțin numeroase și mai puțin grave sînt greșelile de ordin s i n t a c t i c , pe care le-am constatat în publicațiile Academiei R.P.R. Deși de prisos, țin să precizez (mai exact spus, să repet o precizare făcută mai înainte) că și în domeniul sintaxei există o mare asemănare între limba acestor publicații și aceea a revistelor, cărților etc. apărute în alte edituri. Oamenii sînt, ca să zic așa, în general aceiași pretutindeni sub raportul pregătirii și al grijii cu care își redactează lucrările sau supraveghează, în vederea tiparului, redactarea făcută de alții.

Încep cu g r e ș e l i l e d e a c o r d g r a m a t i c a l între cuvintele legate prin diverse raporturi care cer adaptarea de ordin formal a unora față de altele. Astfel atributul adjectival (în sens larg) se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl determină, predicatul se acordă cu subiectul în număr și persoană etc. Abaterile cele mai obișnuite de la regulile acordului sînt provocate, în unele cazuri, de ceea ce gramaticile numesc atracție, adică vecinătatea unui cuvînt care, tocmai din cauza apropierii, influențează în sensul suprimării acordului, iar în alte cazuri, diferite firește, sînt cauzate de contradicția dintre forma de singular și înțelesul de plural al subiectului.

Iată o serie de citate : *Pînă în anii războiului acesta* (*St*, iulie-sept. 1953, p. 65) ; *Marea majoritate a studenților. . . cunoaște bine operele studiate* (*ARS*, Filozofie, 1953, 6, p. 104 ; cf. și *Majoritatea studenților socotește că. . .*, p. 105) ; *sintaxa, în general, și sintaxa limbii române, în special a fost foarte puțin studiată* (*LR*, 1954, 1, p. 58) ; *majoritatea lingviștilor*

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

romîni este de acord că... (*ibidem*, p. 72); *principala ei preocupare era crearea și sporirea colecțiilor* (*ibidem*,1955, 6, p. 15).

Extrem de frecventă este repetarea obiectului gramatical sub forma pronumelui personal conjunct. Deși nu avem a face cu o greșeală gramaticală, acest fenomen, care se răspîndește vertiginos în limba actuală, trebuie evitat ori de cîte ori comunicarea noastră poate fi ușor înțeleasă și fără să recurgem la pronumele conjunct, ceea ce se întîmplă în marea majoritate a cazurilor. Repetarea obiectului gramatical constituie o particularitate a limbii vorbite în sens larg, și de aceea apariția ei în limba scrisă (mai ales a operelor științifice) dă acesteia un colorit familiar, care contrastează neplăcut cu conținutul grav, adesea solemn, al acestor opere.

Exemplele întîlnite de mine în publicațiile Academiei R.P.R. sînt foarte numeroase. Dau aici o parte din ele: *Engels a subliniat încă din 1873, combătîndu-l pe Hintzen...* (*ARS*, Istorie, 1953, 4, p. 141); *Aprioriștii îi critică aspru pe empiriști* (*ibidem*, Filozofie, 1953, 6, p. 78); *El i-a învățat pe revoluționari...* (*ibidem*, p. 83); *Domnul îi mai confirmă mînăstirii Secul...* (*St*, apr.-iunie 1953, p. 235); *Alături de țărani îi găsim luptînd și pe orășeni* (*ibidem*, iulie-sept. 1953, p. 59); *Consiliul de miniștri l-a însărcinat pe Brătianu...* (*ibidem*, oct.-dec. 1953, p. 54); *redacția revistei îi roagă pe toți cei care se ocupă de problemele...* (*LR*, 1953, 4, p. 98); *Printre aceștia din urmă îi amintim pe A. Lambrior, B.-P. Hasdeu* (*ibidem*, 6, p. 38).

După modelul, nerecomandabil, al limbii franceze, în care *où* „unde" este totodată adverb relativ și pronume relativ, numeroși romîni întrebuințează, greșit, pe *unde* cu valoarea lui *în care* sau *la care*. Iată două citate din publicațiile periodice ale Academiei R.P.R: *Marea majoritate a studenților anului IV, unde examenele au și avut loc...* (*ARS*, Filozofie 1953, p. 104); *lecțiile de gramatică, unde ei se familiarizează...* (*LR*, 1953, 5, p. 32).

Neglijențe condamnabile constatăm în felul cum sînt alcătuite frazele atît sub raportul strict gramatical, cît și sub raportul stilistic. Această „neglijență" dovedește lipsă de claritate și de precizie în gîndirea însăși a celui ce vorbește sau scrie.

Reproduc o parte din faptele de acest fel pe care le-am notat în cursul lecturii periodicelor menționate mereu pînă aici. Exemple de topică greșită: *Întrucît domnia turcească relativ nu atingea privilegiile lor* (*St*, oct. dec. 1953, p. 78); *Operele sale au fost pozitiv apreciate de către scriitorii progresiști* (*ibidem*, p. 81). Construcții sintactice neconforme cu regulile limbii noastre: *dezbaterile trebuie să se sprijine și să folosească învățăturile acestei lucrări* (*St*, ian.-martie 1953, p. 17); *Astfel în istoria R.P.R. ... citățm „Țărănimea liberă...."* (*ibidem*, apr.-iunie, p. 203); *În cele*

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)

39 de scrisori din copier, trei dintre ele privesc răscoala decembriștilor (*ibidem*, p. 217); *să muncească în așa fel, ca elevii să iubească limba romînă* (*LR*, 1954, 1, p. 61); *Ultimele două exemple nu sînt concludente pentru sintaxa secolului al XIX-lea, apărînd în vorbirea unui personaj* (*ibidem*, 1955, 6, p. 47). Cf. și *Hotărîrea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne din 13 decembrie 1952 privind comemorarea a o sută de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu, care prevede și editarea de către Academia R.P.R. a operei lui Nicolae Bălcescu...* (N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R. 1953, p. I).

Neglijențe stilistice: *sînt traduse de diferiți traducători* (*St*, oct.-dec. 1953, p. 83); *Cantemir s-a căsătorit din nou, luînd în căsătorie....* (*ibidem*, p. 87).

Faptele prezentate și discutate în paginile precedente, deși relativ puțin numeroase judecate absolut, îndreptățesc, cred, aprecierile mele defavorabile și, mai cu seamă, îngrijorarea oricărui iubitor al limbii noastre naționale, provocată de gîndul că exemplul rău, dat, fără nici o intenție, de publicațiile Academiei R.P.R., poate găsi nu atît imitatori — numărul acestora depășește cu mult limitele unei imaginații normale — cît mai ales apărători ai scrisului „la voia întîmplării". Se impune de aceea luarea unor măsuri urgente și eficace, pentru ca starea de lucruri, numai schițată cu ajutorul unui material cam sărac, dar semnificativ, să înceteze cît mai curînd cu putință. Colaboratorii de toate categoriile, comitetele de redacție ale periodicelor și Editura Academiei R.P.R. trebuie să depună toate eforturile în vederea îmbunătățirii aspectului lingvistic și stilistic al publicațiilor forului științific suprem din patria noastră. Sper că ședința de astăzi a Subsecției de știința limbii și literatură va avea ecoul dorit de cei ce au organizat-o și au participat la buna ei desfășurare, cel puțin în cadrul instituției noastre, dacă nu și dincolo de zidurile ei și ale unităților ei de muncă.

BDD-A10352 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:14 UTC)